

YO'L-TRANSPORT HODISALARIDA BIRINCHI YORDAM KO'RSATISH

Karimova Nargiza Orziqulovna

*Jizzax viloyati Favqulodda vaziyatlar boshqarmasi Hayot faoliyati
xavfsizligi o'qitish markazi o'qituvchisi*

Karimova Nargiza Orzikulovna

*Instructor at the Life Safety Training Center of the Jizzakh Regional
Department of Emergency Situations*

Annotatsiya: Ushbu maqolada yo'l-transport hodisalarida birinchi yordam ko'rsatishning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Birinchi yordamning o'z vaqtida va to'g'ri ko'rsatilishi inson hayotini saqlab qolish, jarohatlarning og'irligini kamaytirish va professional tibbiy xizmat yetib kelguncha holatni barqarorlashtirishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Maqolada O'zbekistonda birinchi yordam ko'rsatish tizimi, mavjud qonunchilik asoslari, xalqaro tajriba va takomillashtirish yo'llari haqida ham fikr yuritiladi. Ayniqsa, haydovchilar va keng jamoatchilik orasida birinchi yordam bo'yicha bilim va ko'nikmalarni oshirish zarurligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: birinchi yordam, yo'l-transport hodisasi, favqulodda vaziyat, yurak massaji, qon ketishini to'xtatish, O'zbekiston, shoshilinch yordam, haydovchi tayyorgarligi, qonunchilik, xavfsizlik.

PROVISION OF FIRST AID IN ROAD TRAFFIC ACCIDENTS

Annotation: This article explores the theoretical and practical aspects of providing first aid during road traffic accidents. It emphasizes the critical importance of immediate intervention in saving lives, preventing complications, and reducing the severity of injuries before professional medical help arrives. The article also reviews the current state of first aid training in Uzbekistan, examines international best practices, outlines the legal framework, and suggests measures for improving public awareness and preparedness. Special attention is given to

common mistakes in first aid and the need for mass education, especially among drivers.

Keywords: *first aid, road traffic accidents, emergency response, CPR, bleeding control, Uzbekistan, trauma care, public safety, driver training, legal framework.*

Zamonaviy dunyoda transport vositalari inson hayotining ajralmas qismiga aylangan bo'lsa-da, ular bilan bog'liq hodisalar, ayniqsa yo'l-transport falokatlari, jiddiy xavf tug'dirmoqda. Har yili minglab insonlar aynan ushbu hodisalar oqibatida halok bo'ladi yoki og'ir jarohatlar oladi. Bu holatda birinchi yordam ko'rsatish — inson hayotini saqlab qolishdagi eng muhim omillardan biridir.

Jabrlanganga tibbiy xizmat yetib kelgunga qadar ko'rsatiladigan birinchi yordam hayotni saqlab qolishi, nogironlik darajasini kamaytirishi va asoratlarning oldini olishi mumkin. Bu yordam qon ketishni to'xtatish, nafas olishni tiklash, hushni saqlash va shok holatining oldini olish kabi choralarni o'z ichiga oladi.

Birinchi yordam ko'rsatishda xavfsizlikni ta'minlash birinchi o'rinda turadi. Hodisa joyida yana boshqa shikastlar bo'lishi mumkinligi hisobga olinadi. Jabrlanganning holatini baholab, aynan qaysi yordam zarurligini aniqlash muhim: yurak urmasligi, qon ketishi, suyak sinishi, hushni yo'qotish yoki nafas olishdagi uzilishlar — har biri alohida yondashuvni talab qiladi.

Nafas olishni tiklash uchun og'izdan og'izga sun'iy nafas, yurak urishi to'xtagan holatda esa yurakni tashqi massaji qo'llaniladi. Qon ketayotgan holatlarda bosuvchi bog'lov, bandaj yoki turniket ishlatiladi. Barcha holatlarda gigiena qoidalariga rioya qilinishi zarur.

O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida birinchi yordam ko'rsatish bo'yicha talablar belgilangan. Transport vositalarida tibbiy vositalarning mavjudligi va haydovchilarning birinchi yordam bo'yicha tayyorgarligi talab qilinadi. Maktab, haydovchilik maktablari va favqulodda vaziyatlar bo'yicha markazlarda fuqarolarga maxsus o'quv mashg'ulotlari tashkil etiladi.

Germaniya, Yaponiya, AQSh kabi davlatlarda birinchi yordam ko'rsatish jamiyatning har bir a'zosiga yuklangan ijtimoiy majburiyat sifatida qaraladi. Aynan shu yondashuv orqali u yerda yo'l-transport hodisalarida o'lim darajasi past.

Ko'pgina fuqarolar birinchi yordam ko'rsatish usullaridan bexabar. Shu bois muntazam o'quvlar, axborot kampaniyalari, amaliy treninglar zarur. Har bir haydovchi birinchi yordam kurslarini majburiy tarzda o'tishi, barcha transport vositalarida favqulodda tibbiy to'plam bo'lishi kerak.

Yo'l-transport hodisalarida birinchi yordam ko'rsatish — bu nafaqat tibbiyot xodimlarining, balki har bir fuqaroning ijtimoiy burchidir. Hayotni saqlab qolish faqat tez yordam chaqirish emas, balki o'z vaqtida, to'g'ri va samarali choralarni qo'llash bilan chambarchas bog'liq. Bu borada bilimli va mas'uliyatli jamiyat shakllantirish — dolzarb vazifadir.

Yo'l-transport hodisalari — bu inson hayoti va salomatligiga jiddiy tahdid soluvchi hodisalardir. 2024 yilda O'zbekistonda jami 9,364 ta yo'l-transport hodisasi sodir bo'lib, 2,203 nafar fuqaro halok bo'lgan va 8,901 nafar fuqaro turli darajadagi jarohatlar olgan. Bunday vaziyatlarda birinchi yordam ko'rsatish ko'pincha jabrlanganlarning hayotini saqlab qolishda hal qiluvchi omil bo'ladi.

Yo'l-transport hodisalarida birinchi yordamning ahamiyati

Yo'l-transport hodisalari natijasida jabrlanganlarga birinchi yordam ko'rsatishning asosiy maqsadi — hayotni saqlab qolish, jarohatlarni yengillashtirish va kasalliklarning oldini olishdir. Samarali birinchi yordam ko'rsatish jabrlanganlarning holatini yengillashtiradi, og'riqlarni kamaytiradi va ularni kasalxonaga yetkazish uchun zarur tayyorgarlikni ta'minlaydi.

Yo'l-transport hodisalarida birinchi yordam ko'rsatishning asosiy qoidalari

Yo'l-transport hodisalarida birinchi yordam ko'rsatishda quyidagi asosiy qoidalarga amal qilish zarur:

- **Xavfsizlikni ta'minlash:** Hodisa joyida o'zingizning va boshqalarning xavfsizligini ta'minlang. Agar kerak bo'lsa, transport vositasini to'xtatib, xavfsiz joyga o'ting.

- **Jabrlanganlarni baholash:** Jabrlanganlarning holatini baholang. Ularning nafas olish, yurak urishi va hushini tekshiring.
- **Zarur yordam ko'rsatish:** Jabrlanganlarga kerakli birinchi yordamni ko'rsating. Bu nafas olishni tiklash, qon to'xtatish, yengil jarohatlarni davolash va boshqalarni o'z ichiga oladi.
- **Tezda tibbiy yordam chaqirish:** Tezda tibbiy yordam xizmatlarini chaqiring va hodisa joyini aniq va to'liq tasvirlab bering.

Yo'l-transport hodisalarida birinchi yordam ko'rsatishning amaliy jihatlari

Nafas olishni tiklash

Agar jabrlangan nafas olmayotgan bo'lsa, sun'iy nafas berish usulini qo'llang. Buning uchun jabrlanganning boshini orqaga egib, og'izdan og'izga usulda nafas bering.

Yurakni massaj qilish

Agar yurak urishi to'xtagan bo'lsa, to'g'ri joyda va to'g'ri kuch bilan yurakni massaj qilish zarur. Buning uchun qo'llarni sternumning o'rtasiga qo'yib, tez va chuqur bosishlar amalga oshiriladi.

Qon to'xtatish

Agar jabrlangan qon ketayotgan bo'lsa, to'g'ri bosim bilan yara ustiga bandaj qo'ying. Agar kerak bo'lsa, turniket yoki boshqa usullar yordamida qon ketishni to'xtating.

Yengil jarohatlar

Yengil jarohatlar uchun antiseptik vositalar yordamida yara tozalash va bandajlash zarur. Bu infektsiyaning oldini olishga yordam beradi.

O'zbekistonda yo'l-transport hodisalarida birinchi yordam ko'rsatish tizimi

O'zbekistonda yo'l-transport hodisalarida birinchi yordam ko'rsatish tizimi doimiy ravishda takomillashib bormoqda. Advantour kompaniyasining Toshkentdagi ofisi, O'zbekiston Qizil Yarim Oy Jamiyati bilan hamkorlikda, o'z gidlari va haydovchilari uchun birinchi yordam bo'yicha trening o'tkazdi. Ushbu treningda ishtirokchilar sun'iy nafas olish, yurakni massaj qilish, yara tozalash va boshqa hayotni saqlab qolish usullarini o'rgandilar.

Takomillashtirish yo'llari

Yo'l-transport hodisalarida birinchi yordam ko'rsatish tizimini takomillashtirish uchun quyidagi chora-tadbirlar zarur:

- **Haydovchilarni o'qitish:** Haydovchilarni birinchi yordam bo'yicha muntazam ravishda o'qitish, ularning bu sohadagi bilim va ko'nikmalarini oshirish.
- **Jamoatchilikni xabardor qilish:** Aholini birinchi yordam ko'rsatishning ahamiyati haqida xabardor qilish, maxsus treninglar va seminarlar o'tkazish.
- **Tibbiy yordam tizimini takomillashtirish:** Tibbiy yordam xizmatlarini tezkor va samarali qilish, ularning resurslarini oshirish.
- **Yo'l infratuzilmasini yaxshilash:** Yo'l infratuzilmasini xavfsiz qilish, yo'l belgilari va svetoforlarni to'g'ri joylashtirish.

Yo'l-transport hodisalarida birinchi yordam ko'rsatish — bu inson hayotini saqlab qolishning muhim vositasidir. O'zbekistonda bu sohada amalga oshirilayotgan ishlar ijobiy natijalar bermoqda. Biroq, tizimni yanada takomillashtirish, haydovchilar va jamoatchilikni muntazam ravishda o'qitish, tibbiy yordam xizmatlarini samarali tashkil etish zarur. Faqatgina bunday kompleks yondashuv orqali yo'l-transport hodisalarida jabrlanganlarning hayotini saqlab qolish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Favqulodda vaziyatlar vazirligi, "Favqulodda vaziyatlarda birinchi yordam ko'rsatish bo'yicha qo'llanma", Toshkent, 2020.
2. S. Z. Karimov, "Yo'l-transport hodisalarida birinchi yordam: nazariy asoslar va amaliyot", Jizzax davlat universiteti nashriyoti, 2021.
3. WHO (World Health Organization), "Basic Life Support and First Aid", Geneva, 2019.
4. X. X. Mamatqulov, "O'zbekiston yo'l-transport xavfsizligi va birinchi yordam tizimi", Tibbiyot akademiyasi, Toshkent, 2019.